

Sijaishuollossa kasvaneiden nuorten aikuisten kokemuksia itsenäistymisen tukemisesta

Tia Palmroos

2020 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Sijaishuollossa kasvaneiden nuorten aikuisten kokemuksia
itsenäistymisen tukemisesta**

Tia Palmroos
Sosionomi
Opinnäytetyö
Toukokuu 2020

Sosiaaliala

Sosionomi (AMK)

Tia Palmroos

Sijaishuollossa kasvaneiden nuorten aikuisten kokemuksia itsenäistymisen tukemisesta

Vuosi

2020

Sivumäärä

355

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa nuorten aikuisten kokemuksia sijaishuollossa itsenäistymisen tukemisesta. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, millaisia sijaishuollossa kasvaneiden kokemukset olivat itsenäistymisen tukemisesta, millaista tukea he olisivat kaivanneet enemmän ja jakaa tämän tutkimuksen tulos mahdollisimman monen sijaishuoltolaitoksen tietoon.

Teoreettisessa viitekehyksessä käsiteltiin lastensuojelua yleisesti, sijaishuoltoa ja itsenäistymisen tukemista. Lisäksi käsiteltiin aiheeseen liittyviä aiempia tutkimuksia, jotka käsitelivät kokemuksia sijaishuollossa, osallisuuden kokemuksia sijaishuollossa ja elämää sijaishuollon jälkeen.

Opinnäytetyön tutkimusote oli laadullinen eli kvalitatiivinen. Aineistonkeruun menetelmänä opinnäytetyössäni käytin teemahaastattelua. Haastattelin viittä sijaishuollossa asunutta nuorta aikuista, joiden ikä vaihteli 22-28 vuoden välillä. Haastatteluaineiston läpikäymiseen käytin avuksi litterointia ja aineistoanalyysimenetelmää.

Kaikilla tutkimukseen osallistuneilla oli kokemus, että sijaishuollolla on merkityksellisyttä heidän elämässään. Monet kokivat, että heidän elämänsä oli todennäköisesti hyvin erilaista ilman sijaishuoltoa eikä tulevaisuuden näkymä välttämättä olisi hirveä valoisa. Kaikki olivat kokeneet taloudellisia ongelmia itsenäisen elämän alkutaipaleella.

Tutkimustuloksista nousi esiin, että jokainen tutkimukseen osallistunut henkilö olisi kaivannut enemmän tukea itsenäistyessään talousasioissa. Kaikki tutkimushenkilöt kokevat kuitenkin elämäntilanteensa nyt hyväksi, mutta monella itsenäisen elämän alkuvaiheilla syntyneet maksuvaikeudet seuraavat elämässä edelleen.

Asiasanat: Itsenäistymisen tukeminen, lastensuojelu, sijaishuolto,

Tia Palmroos

Experiences of young adults raised in foster care on supporting their independence

Year 2020

Pages

355

The purpose of this thesis was to map out young adults' experiences of foster care in support of Independence. The aim of the thesis was to find out what the experiences of those who grew up in foster care were in relation to supporting independence, what kind of support they would have needed more and to share the result of this research with as many foster care institutions as possible.

The theoretical framework dealt with child protection in general, foster care and support for independence. In addition, I addressed previous related studies on experiences of foster care, experiences of inclusion in foster care, and life after foster care.

The research approach of the thesis was qualitative. As the data collection method in my thesis, I used a thematic interview. I interviewed five young adults who had previously lived in foster care, ranging in age from 22 to 28 years. To go through the interview material, I used transcribing and the material analysis method to help me.

All participants in the study had the experience that foster care has relevance in their lives. Many felt that their lives would likely be very different without foster care and the outlook for the future would not necessarily be very bright. Everyone had experienced financial problems in the early stages of independent living.

The results showed that each person who participated in the study would have needed more support in financial matters when becoming independent. However, all subjects now feel that their life situation is good, but for many, the payment difficulties that arose in the early stages of independent living continue to follow in life.

Keywords: support for independence, child protection, foster care

Sisällys

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	6
2	Lastensuojelu	7
2.1	Lastensuojelu asiakkuuden alkaminen	7
2.2	Sijaishuolto.....	8
2.3	Kiireellinen sijoitus	9
2.4	Sijoitus avohuollon tukitoimena	9
2.5	Huostaanotto	9
2.6	Jälkihuolto	10
3	Itsenäistyminen.....	11
3.1	Itsenäistymisen tukeminen sijaishuollossa.....	13
4	Tutkimustietoa aiheesta.....	14
5	Opinnäytetyön toteutus	15
5.1	Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymys	16
5.2	Tutkimusjoukko	16
5.3	Tutkimusstrategia	17
5.4	tutkimus aineiston kerääminen	17
5.5	Aineistoanalyysi	18
6	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	19
	Eettisyys	19
	Luotettavuus	19
7	Tutkimuksen tulokset	20
7.1	Kokemukset sijaishuollon aikana.....	20
7.2	Itsenäistymisen tukeminen ja kokemukset sijaishuollon jälkeen.....	21
7.3	Elämä nyt.....	24
8	Yhteenveto	25
9	pohdinta	27
10	Lähteet	29
11	Liite 1	34

1 Johdanto

Nuoren onnistunut itsenäistyminen on hyvä perusta pärjäävälle aikuisuudelle. Itsenäistyminen on ihmisen koko elämän mittakaavassa haastavin kehitysvaihe, johon nuori tarvitsee luotettavan aikuisen tuekseen. Onnistuneessa itsenäistymisessä nuori oppii kantamaan vastuun omasta elämästään, ja oppinut arjen hallinnan taitoja.

Olen työskennellyt lastensuojelun sijaishuollossa 13-18 vuotiaiden parissa, jonka vuoksi kiinnostuin nuorten itsenäistymisen tukemisesta. Huomasin työvuosien varrella, että nuoret tarvitsevat erityisen paljon tukea itsenäistymisen kynnyksellä, ihan aina nuoren elämä omaan asuntoon muuttamisen jälkeen ei lähtenyt siihen suuntaan, kuin nuori itse tai ohjaaja toivoi. Sijaishuoltolaitoksessa, jossa itse työskentelin ei itsenäistymisen tukemiseen ollut mitään virallista työskentelykaavaan, vaan nuoret jäivät lähinnä jälkihuollon varaan. Nuorten itsenäistyminen sijaishuollossa on pitkä prosessi ja sen työstämiseen tarvitaan paljon aikaa ja riittävästi tukea.

Nuorten itsenäistymistä löytyy paljon tutkimustietoja. Aiheesta on tehty lukuisia opinnäytteitä eri ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa. Englantilaisen Anglia Ruskin Universityn ja Helsingin yliopiston yhteishankkeesta Reciprocal Encounters- Young adults leaving care selvisi, että tutkimukseen osallistuneet nuoret korostivat pysyvyyden merkitystä oman hyvinvoinnin kannalta itsenäistyessään sijaishuollosta, jolla he tarkoittivat emotionaalisten ja sosiaalisten tärkeiden suhteiden jatkuvuutta myös itsenäiseen elämään. (Helsingin yliopisto 2018.) Tällä hetkellä sijaishuollosta itsenäistyvän nuoren mahdollisesti tärkeässä suhteessa oleva, pitkän matkan nuoren kanssa kulkenut omaohjaaja jää nuoren elämästä tämän muuttaessa pois sijaishuollosta ja saattaa luoda nuorelle hylkäämisen tunteen. Oman kokemuksen mukaan, sijaishuoltopaikka, jossa itse työskentelin ei antanut ohjaajien pitää yhteyttä pois muuttaneet nuoren kanssa.

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää pienen tutkimusjoukon kokemuksia itsenäistymisen tukemisesta ja ajatuksia tuen tarpeesta, jota he olisivat mahdollisesti kaivanneet.

Halusin rajata tutkimusjoukkoni nuoriin aikuisiin, jotka ovat sijaishuollossa kasvaneita, koska heillä on jo takanaan pätkä elämäkokemusta eikä sijaishuollossa kasvu ole enää suurin kipuilun aihe, vaan osataan ehkä jo arvostaa jollain tapaa heidän kasvunsa, hyvinvoinnin ja terveyden eteen sijaishuollon tehtävää panosta.

Haluan jakaa opinnäytetyöni pohjalta nousseet kokemukset itsenäistymisen tukemisesta mahdollisimman monen alan osaajan tietoon, esimerkiksi JHL lastensuojeluliiton facebook sivuilla.

2 Lastensuojelu

Ensisijainen kasvatus vastuu ja lapsen hyvinvoinnista huolehtiminen on hänen vanhemmallaan tai huoltajalla. Vanhemmalla tai huoltajalla on myös yksin oikeus määrätä siitä, kuinka lapsen huolenpito ja hoito on järjestetty. Perheillä, lapsilla ja vanhemmilla on joillakin kuitenkin pulmia, ongelmia ja tuen tarvetta, jolloin viranomaisella on velvollisuus tukea vanhempia ja huoltajia lapsen kasvatustehtävässä, jolloin perhe usein ohjataan lastensuojelun piiriin. Suomessa lastensuojelua määrittelee tarkoin lastensuojelulaki. Lapsen oikeuksia määrittelee lastensuojelulain lisäksi myös YK:n lasten oikeuksien sopimus, Suomen perustuslaki ja Euroopan ihmisoikeussopimus. (Terveyden hyvinvoinninlaitos 2019a.)

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen, suojeluun ja turvalliseen kasvuympäristöön, joihin jokaisella lapsella on oikeus. (Lastensuojelulaki 2007/417.)

Suomen perustuslaissa on puolestaan säädetty jokaisen ihmisen perusoikeudet, joiden mukaan ketään ei saa asettaa eri asemaan vaan kaikki ihmiset ovat uskonnosta, alkuperästä, iästä, sukupuolesta, kielestä tai terveydentilasta huolimatta samassa asemassa. Suomen perustuslaissa lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän on annettava vaikuttaa heitä itseään koskeviin asioihin oman ikätasonsa mukaan. (Perustuslaki 1999/731.)

YK:n lasten oikeuksien sopimus koostuu yhteensä 54 artiklasta, joissa säädetään lasten oikeuksia. Sopimuksessa mm. lapsia on suojeltava väkivallalta, hyväksikäytöltä ja lapsen etu on oltava aina ensisijainen lasta koskevissa päätöksissä. (Uniceff.)

2.1 Lastensuojelu asiakkuuden alkaminen

Lastensuojeluasiakkuus tulee vireille oman kunnan lastensuojeluun lastensuojeluilmoituksesta, hakemuksesta tai jos sosiaalityöntekijä tai joku muu lastensuojeluntyöntekijä esimerkiksi sosiaalihoaja on saanut tiedon lapsesta, joka on mahdollisesti lastensuojelun tarpeessa. Lastensuojelun tarve ilmoituksen, hakemuksen tai muun ilmenemisen jälkeen on arvioitava välittömästi mahdollisen kiireellisen lastensuojelun tarpeen takia sosiaalityöntekijän tai jonkun muun lastensuojelun työntekijän toimesta. (Lastensuojelulaki 2007/417,265.)

Lastensuojelulain mukaisesti sosiaalityöntekijä tekee arvion lapsen/perheen tuen ja palveluiden tarpeesta. Sosiaalityöntekijä arvioi lapsen vanhempien/huoltajien tai muiden lapsen kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kyvykkyydestä ja mahdollisuuksista hoitaa ja huolehtia lapsesta. Sosiaalityöntekijä arvio myös lapsen kasvuolosuhteita. Mikäli sosiaalityöntekijä arvioisaa arvioi, että lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen kehitystä tai terveyttä tai lapsi omalla käytöksellään vaarantaa kehitystään tai terveyttään taikka lapsi tarvitsee lastensuojelulain alaisia palveluita tai tukitoimia, niin alkaa lastensuojelun asiakkuus. Lastensuojelun asiakkuus alkaa myös tapauksessa, jossa on jouduttu turvaamaan lapsen kehitys ja terveys kiireellisesti ennen sosiaalityöntekijän palvelutarpeen arviointia. (Lastensuojeluinfo.)

Ensisijaisesti lapsen tilannetta pyritään hoitamaan lastensuojelun avohuollon tukitoimin, mikäli kiireellisen sijoituksen tarvetta sosiaalityöntekijä ei näe. Avohuollon tukitoimina perheelle järjestetään tukea perheen tai lapsen ongelmatilanteen selvittämiseen, lapsen tai perheen taloudellista tukea, tukea koulunkäynnissä, asunnon tai ammatin hankinnassa, työelämään sijoittumisessa, harrastuksissa ja ihmissuhteiden ylläpitämisessä. Lisäksi avohuollon tukitoimina kunnan on järjestettävä lapsen tai perheen asiakassuunnitelman ja tuen tarpeen mukaisesti lapsen kuntoutusta tukevia terapia- ja hoitomuotoja, tehostettua perhetyötä tai perhekuntoutusta. Lastensuojeluasiakkaalle voidaan tarjota myös tukitoimia ja palveluita, jotka ovat sosiaalihuoltolain alla kuten perhetyötä, tukihenkilötyötä ja vertaisryhmätoimintaa. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2019b.)

2.2 Sijaishuolto

Huostaanotossa lapsi sijoitetaan kodinulkopuolelle sijaishuoltoon. Kodinulkopuolisia sijaishuoltopaikkoja ovat perhetukikodit ja lastensuojelulaitokset. Lapsi voidaan sijoittaa myös kodinulkopuolelle yksityiseen perheeseen, jota nimitetään sijaisperheeksi. Sijaishuollossa vastataan ja turvataan lapsen turvallinen kasvu ja kehitys. (Hentonen & Puranen.)

Lastensuojelulain 2007/417 50 § mukaan sijaishuoltopaikan valinnassa tulisi ottaa huomioon sisarus ja muiden läheisten ihmisten läheisyys, jotta heidän välistään suhdetta voidaan hoitaa ja ylläpitää. Eli ensisijaisesti lasta ei tulisi sijoittaa kotipaikkakunnastaan kauas. Lastensuojelulaissa 50 § säädetään myös, että lapsi tulisi ensisijaisesti sijoittaa sijaisperheeseen tai perhehoitoon, jos niiden tarjoamat tukitoimet ovat lapsen edun mukaisia. (Lastensuojelulaki 2007/417, 50 §.)

2.3 Kiireellinen sijoitus

Kiireellinen sijoitus on puuttumista ihmisen perusoikeuksiin. Perusoikeuksiin voidaan kuitenkin puuttua lastensuojelulain 2007/ 417 38 § ja 40 § nojalla, mikäli lapsi on välittömässä vaarassa tai lapsi vaarantaa vakavasti omaa terveyttään päihteillä tai rikollisella käyttäytymisellään. (Lastensuojelulaki 2007/417.) Kiireelliseen sijoitukseen voidaan ryhtyä esimerkiksi silloin, jos vanhemmat ovat päihteiden vaikutuksen alaisina eivätkä kykene hoitamaan ja huolehtimaan lapsestaan. Myös lapsen oma itsetuhoinen käyttäytyminen, rikosten tekeminen tai päihteiden käyttö voi johtaa kiireelliseen sijoittamiseen, jotta päästään puuttumaan tilanteeseen ja voidaan turvata lapsen ikätason mukainen kehitys. Kiireellinen sijoitus voi kestää enintään 30 vrk.

Kiireellinen sijoitus päättyy välittömästi, kun kiireellisen sijoituksen peruste ei enää täyty. Jos lapsi voidaan palauttaa kotiin turvallisesti ennen kuin 30 vrk täyttyy, niin sosiaalityöntekijä, joka vastaa lapsen asioista tekee päätöksen kiireellisen sijoituksen lakkauttamisesta. Kiireellistä sijoitusta voidaan kuitenkin jatkaa vielä 30 vrk, mikäli 30 vrk ei ole riittävän pitkä aika lapsen tarvittavien tukitoimien tai huostaanottotarpeen selvittämiseen. Mikä kiireellisen sijoituksen jatko-, lakkauttamis- tai huostaanottopäätöstä ei ole tehty 30 vrk sisällä niin kiireellinen sijoitus raukeaa 30 vrk päästä kiireellisen sijoituksen alkamisesta. Kiireellinen sijoittaminen on väliaikainen ratkaisu. (Lapsiasian lakitalo.)

2.4 Sijoitus avohuollon tukitoimena

Lapsi voidaan sijoittaa myös lastensuojelulain 2007/417 37 § mukaisesti avohuollon tukitoimena yhdessä vanhempansa kanssa tuen tarvetta arvioivaan tai kuntouttavaan laitokseen tai perhehoitoon eli esimerkiksi perhekuntoutukseen. Mikäli lasta ei voida sijoittaa avohuollon tukitoimena yhdessä vanhempansa kanssa, niin lapsi voidaan sijoittaa myös yksin lyhytaikaisena avohuollon tukitoimena. Avohuollon tukitoimena tehtyyn sijoitukseen tarvitaan aina lapsen huoltajien suostumus. Huoltajien suostumuksen lisäksi tarvitaan myös lapsen suostumus, mikäli lapsi on 12 vuotta täyttänyt. Kiireellinen sijoitus voidaan toteuttaa myös avohuollon tukitoimena. Avohuollon toimiin, niin sijoittamiseen kuin kiireelliseen sijoittamiseen tarvitaan huoltajien ja 12 vuotta täyttäneen suostumus, tällöin sijoitus ja kiireellinen sijoitus voidaan toteuttaa avohuollon tukitoimena. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2019c.)

2.5 Huostaanotto

Lapsen huostaanotto on lastensuojelun toimenpiteistä rajuin ja viimeinen vaihtoehto. Usein huostaanottoa ennen on tapahtunut jo paljon ja ongelman ovat suuria, lasta on yritetty

auttaa mahdollisilla avohuollon tukitoimilla, eivätkä ne ole olleet riittäviä turvatakseen lapsen ikätason mukaista kehitystä ja terveyttä.

Lastensuojelulaissa 2007/417 9 luvussa on tarkkaan säädetty huostaanoton prosessi. Prosessi sisältää huostaanoton ja sijaishuollon valmistelun ja lapsen ja huoltajien kuulemisen, jonka jälkeen lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi tehdä päätöksen huostaanotosta ja sijoituksesta, jonka hallinto-oikeus käsittelee. Huostaanottoon vaaditaan aina hallinto-oikeuden päätös. (Lastensuojelulaki 2007/417.)

Lapsen sosiaalityöntekijän on huostaanottoa pohtiessa arvioitava lapsen kasvuolosuhteita, etua, lapsen elämän tapojen vahingollisuutta ja tukitoimien riittävyyttä. Huostaanottotarpeen arviota sosiaalityöntekijän tulee tehdä moniammatillista yhteistyötä ja pyytää lausuntoja lapsen kanssa toimineilta yhteistyötahoilta, kuten päiväkodista, koululta, neuvolasta, perheneuvolasta tai terveydenhuollosta.

Huostaanotto päätöstä ei tehdä määräaikaisesti, vaan se on toistaiseksi voimassa ja sen on lopetettava välittömästi, kun sijaishuollon ja huostaanoton tarvetta lapsella ei enää ole. Huostaanoton tarpeita on tarkasteltava säännöllisesti. Lapsen huostaanotto päättyy viimeistään, kun lapsi täyttää 18 vuotta., mikäli huostaanoton lopettamista ei voida ennen tätä tehdä.

Lapsen huoltajan asema säilyy ennallaan huostaanotosta huolimatta. Huoltaja toimii lapsen edunvalvojana ja toimii edustajana lasta koskevilla asioilla, niin kuin ennen huostaanottoakin. Sosiaalitoimella on puolestaan oikeus lapsen huostaanoton päättää hoidosta ja olinpaikasta, kasvatuksesta, valvonnasta, muusta huolenpidosta sekä opetuksesta ja terveydenhuollosta. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2019d.)

2.6 Jälkihuolto

Jälkihuolto on tarjottavaa tukea, jota annetaan sijaishuollon tai pitkän avohuollon sijoituksen jälkeen. Jälkihuollon tarkoituksena on antaa tukea lapsen tai nuoren sijaishuollosta kotiutumiseen tai antaa ja auttaa nuorta aikuistumaan ja saamaan tarpeelliset valmiudet itsenäiseen elämään. Varsinkin kun nuori itsenäistyy sijaishuollosta, niin tuen tarve elämän muutokseen on suuri. Tässä kohtaa nuoren oman asuinkunnan tarjoamalla jälkihuollolla on suuri merkitys nuoren elämässä. Jälkihuollon asiakkaat ovat usein täysi-ikäisiä, mutta lastensuojelulain 2007/417 75 § mukaan jälkihuoltoa on tarjottavalla sijaishuollosta pois siirtyvälle lapselle tai nuorelle iästä riippumatta.

Jälkihuolto perustuu aina lapsen tai nuoren yksilöllisiin tarpeisiin ja asiakassuunnitelmaan, jota tarkastellaan säännöllisesti. Jälkihuollolla turvataan ja tarjotaan tukea lapsen tai nuoren asumiseen, toimeentuloon, koulutukseen, sosiaalisen ja psyykkisen toimintakyvyn säilymisen

ja terveydenhuollon. Jälkihuolto pitää sisällään myös lapsen tai nuoren kotiuttamisen suhteen tarjotun tuen vanhemmille, joko avohuollon tukitoimin tai taloudellista tukea tarjoamalla. Jälkihuolto on tavoitteellista työskentelyä lapsen tai nuoren kanssa. Jälkihuollolla pyritään säilyttämään lapsen tai nuoren sijaishuollon aikana saavutetut muutokset myös sijaishuollon jälkeen lapsen tai nuoren elämässä. Onnistuneen lastensuojelun prosessin kannalta jälkihuolto katsotaan tärkeäksi osaksi koko prosessia, jonka vuoksi siihen on myös paneuduttu niin, että työntekijän asiakasmäärät ovat maltilliset, jotta yhteydenpito lapsen/nuoren/ perheen kanssa on mutkatonta ja riittävää sekä siihen pystytään käyttämään aikaa. Usein aikuistumisprosessin aikana jälkihuolto voi sijaishuollon jälkeen alkaa hyvinkin intensiivisesti, mutta ajan kuluessa ja tavoitteita saavuttaessa asteittain vähenevää. Jälkihuollon tarjoamia palveluita ovat psykososiaalisen tuen tarjoaminen, eli neuvontaa, ohjausta ja tukea itsenäisen elämän taitoihin, arjessa selviytymiseen ja yhteiskunnassa saatavilla oleviin palveluiden ohjaamista. Tämän lisäksi apua asunnon etsimiseen, apua ja tukea voimavarojen löytämiseen ja tulevaisuuden suunnitteluun, tukea ja apua koulutuksen ja opintojen aloittamiseen, tukea harrastuksiin, loma- ja virkistysmahdollisuuksien tarjoaminen, mahdollisuus vertaistuki ryhmiin ja ohjausta toimeentulon ja suunnitelmallisen rahankäytön suhteen. Jälkihuolto on siis hyvinkin kokonaisvaltaista tukea lapsen ja nuoren haastavassa siirtymävaiheessa. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2019e.)

Lastensuojelulaissa 2007/417 on määritelty jälkihuollon edellytyksiä ja toteuttamista. Jälkihuoltoa on järjestettävä sijaishuollon loppumisen jälkeen tai vähintään silloin kun lapsi täyttää 18-vuotta. 75 § 1 momentin mukaan jälkihuoltoa järjestetään myös lapselle, joka on ollut sijoitettuna avohuollon tukitoimena vähintään puolivuotta yhtäjaksoisesti ja sijoitus on kohdistunut yksin lapseen eikä koko perheeseen. Lapsen tai nuoren asuinkunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen loppuu viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi tai nuori on ollut kodinulkopuolelle sijoittamisen päättymisen jälkeen lastensuojelun asiakkaana. Jälkihuolto velvollisuus loppuu viimeistään, kun nuori täyttää 25 vuotta. Lastensuojelulaissa 2007/417 77 § on säädetty myös lapsen tai nuoren itsenäistymisvaroista, jotka lapsi tai nuori saa käyttöönsä yleensä jälkihuollon päättyessä. Itsenäistymisvarat kerääntyvät kalenterikuukausittain lapsen tai nuoren sijoituksen ajalta. (Lastensuojelulaki 2007/417.)

3 Itsenäistyminen

Itsenäistyminen tapahtuu ihmisen kehityspsykologiassa nuoruus vaiheessa, joka erottaa lapsuuden ja aikuisuuden. Nuoruusikä ajoittuu 12-22 ikävuosiin. Murrosiästä alkaa kova psyykkisten ja fyysisten muutosten vaihe ihmisen elämässä, jolle ihmisen elämän aikana voi vertoja vetää ainoastaan kehitysvauhti varhaislapsuudessa. Fyysisten muutosten ja ajattelun

kehittymisen lisäksi kehittymiseen liittyy sosiaalisia tekijöitä, joihin vaikuttaa niin yhteiskunnan rakenteet kuin lähempien ihmisten odotukset. Murrosikäinen nuori ei kuitenkaan ole täysin fyysisten ja sosiaalisten muutosten ja muiden ihmisten odotusten armoilla, vaan yhä enemmän ohjaa lähes tietämättään omaa kehitystään kaveripiirin valinnalla, ihmissuhteilla, harrastuksilla, koulutyöllä ja koulutusvalinnoilla, joilla nuori antaa suuntaa omalle elämälleen. Nuoruus on kehitysvaiheena itsenäistymisen kannalta tärkein ja syvällisin elämän muutosvaihe. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila. 2014, 260-262.)

Nuori alkaa itsenäistyessään suuntautumaan enemmän pois perheestään ja aikuisista. Nuori alkaa muodostamaan suhteita vanhempiinsa ja aikuisiin aikuisemmalla tavalla. Vaikka nuori ottaa pesäeroa vanhempiinsa ja aikuisiin, niin nuori tarvitsee aikuisen tukea ja ohjausta omaan itsenäiseen elämään ja ympäröivään yhteiskuntaan. Nuori voi kokea ristiriitaisuutta, koska omien vertaisryhmiensä lisäksi aikuisten maailman säännöt ja vaatimukset kohdistuvat nuoreen. Yhteiskunnassa on paljon sovittuja sääntöjä, joiden mukaan toimiminen kasvattaa nuoren yhteiskunnan jäseneksi. (Turunen. 2005, 166-190.)

Nuoruuden kehitys ja itsenäistyminen on nuoren elämässä tapahtumakulku, jossa nuori ohjaa omaa elämäänsä ja siitä saadun palautteen avulla muodostaa omakuvaa itsestään. Itsenäistyvä nuori asettaa tavoitteet tulevaan uuteen aikuisuuteen ja löytää niihin kulkureittejä ja kokee onnistumisen tunteita. Tällaiset onnistumisen tunteet vahvistavat nuoren itsetuntoa ja kyvykkyyttä olla aikuinen. Nuori, jolla on hyvä itsetunto ja usko itseensä, niin epäonnistumisen sattuessa hän kykenee asettamaan itselleen tavoitteita ja löytää keinoja niiden savuttamiseen, sekä hän pystyy suhtautumaan epäonnistumiseen onnistuneesti, eikä anna niiden rakentaa itselleen negatiivista minäkuvaa itsestään. Menestys nuoren oman elämän ohjaamisesta luo pohjaan nuoren itsetunnolle, myönteiselle kehitykselle ja hyvinvoinnille. (Lyytinen, Korhokangas & Lyytinen 2006, 268-270.)

Itsenäistyvä nuori joutuu ottamaan paljon vastuuta omasta elämästään ja itsestään hänen omassa kodissaan. Nuori joutuu vastaamaan oman arjen pyörittämisestä, johon sisältyy hyvin monta eri osa-aluetta. Arjen pyörittämisen lisäksi nuori joutuu vastaamaan omista rajoistaan ja periaatteistaan sekä hallita omia raha-asioitaan. Tämä muuttuva aikakausi on nuorelle hyvin haastavaa ja haavoittuvaista aikaa. (Nurmi ym. 2014, 310-312.)

Jari Sinkkonen sanoo kirjassaan Kiintymyssuhteet elämänkaareissa, että lapsuudessaan turvallisesti kiintyneen nuoren itsenäistyminen on helpompaa ja mutkattomampaa kuin turvattomasti kiintyneen kehitys. Turvallisesti kiintyneet nuoret hakevat itsenäistyessään samankaltaista suhdetta kaverisuhteissa, jollainen hänellä oli vanhempiensa kanssa. Tällaisissa kaverisuhteissa nuori uskaltautuu tukeutua kavereihin ja pyytää heiltä apua. Sinkkosen mukaan myös tällaisissa kaverisuhteissa nuoret kokevat vähemmän kaverien painetta suostua vastuutomiin ja vaarallisiin kokeiluihin. (Sinkkonen 2018.)

3.1 Itsenäistymisen tukeminen sijaishuollossa

Itsenäistymisen tukeminen sijaishuollossa luo itsenäistymiseen vielä nuorelle lisää ominaispiirteitä. Lapsen tai nuoren muuttaessa sijaishuoltoon hänelle nimitetään kaksi omaohjaajaa, jotka vastaavat lapsen tai nuoren asioista. Nuoren ja omaohjaajan suhde voi muodostua monien koetelemusten jälkeen varsin läheiseksi sijoituksen aikana. Hyvä ja läheinen suhde omaohjaajan ja nuoren välillä voi toimia korjaavana kokemuksena ja nuori uskaltaa mahdollisesti luoda turvallisen kiintymyssuhteen omaohjaajaan. Omaohjaajan lommat ja mahdolliset äitiyslomat ja vapaat saattavat vaurioituneen nuoren kohdalla aiheuttaa ongelmia kiintymyssuhteen synnyssä, sillä nuori saattaa kokea hylätyksi tulemisen. (Sinkkonen & Tervonen- Arnkil 2015, 241-246.)

Sijaishuollon päättyminen voi monelle nuorelle olla kriisi, se saattaa nostaa hylkäämiskokemukset ja käsittelemättömät traumat. Joillekin nuorille sijaishuollon päättyminen on puolestaan odotettu vapaus. Vaikka kriisi olisikin positiivinen ja luonnollinen siirtymävaihe aikuisuuteen ja itsenäiseen elämään voi se vaikuttaa nuoren toimintakykyyn arjessa. (Jantunen 2008, 124.) Itsenäisen elämän lähestymistä johtuvan kriisin takia sijaishuoltopaikasta lähtemistä on alettava valmistelemaan hyvissä ajoin, jotta ohjaajille jää riittävästi aikaa arvioida millaista tukea nuori tarvitsee itsenäistymisen kynnyksellä. Onnistunut jälkihuolto ei onnistu yksin vaan siihen tarvitaan nuoren oma halu saatavaan tukeen, johon sijaishuollon omaohjaajat pystyvät motivoimaan. (Känkänen & Laaksonen 2006, 232-240.)

Nuorten itsenäistymisen tukemiseen on kehitetty erilaisia työmenetelmiä, kuten työkirjoja ja itsenäistymisen roolikartta, joita oman lastensuojelun työkokemuksen mukaan käytetään jonkin verran, mutta hiukan liian laiskasti.

Yksi lastensuojelun ammattilaisten ja yhdessä Turun ammattikorkeakoulun kehittämä nuorten itsenäistymisen tukemiseen tarkoitettu menetelmä on, Umbrella-työkirjamenetelmä työskentely. Umbrella-työkirjamenetelmässä on tuotu esiin sijaishuollon omaohjaajatyöskentelyn tavoitteet ja työtehtävät. Menetelmä pitää sisällään myös käytännön keinoja ja materiaalia lasten ja nuorten kanssa tehtävään kuka minä olen työhön ja arjen taitojen oppimiseen. Erilaisien työmenetelmien käyttö on hyvin olennainen osa ammatillista asiakastyötä ja asiakasprosessia lastensuojelussa. Umbrella-työkirjamenetelmä auttaa myös omaohjaajien peruskysymyksissä, miten ohjata lasta tai nuorta ymmärtämään omaa elämänsä historiaa ja miten tukea ja auttaa häntä tekemään itselleen mielekkäitä valintoja hänen omassa elämässään. Työkirja pitää sisällään kolme osiota, työntekijän työkirjan, lapsen/nuoren työkirjan ja lapsen/nuoren henkilökohtaisen portfolion. Lapsen/nuoren henkilökohtainen portfolio osoittaa työntekijälle mitä asioita lapsen/nuoren kanssa on jo työstyetty ja kuinka pitkälle kuka minä olen työskentelyssä, on edetty. Tärkeää menetelmätyöskentelyssä on kuitenkin edetä johdonmukaisesti ja huomioida lapsen/nuoren yksilölliset tarpeet. Umbrella-

työkirjamenetelmätyöskentelyn tavoitteena on kartoittaa ja käsitellä lapsen/nuoren henkilöhistorian lisäksi myös oppimisen ja kasvun tarpeita. (Umbrella-työkirja 2010.)

Itsenäisen elämän ABC, Umbrella-työkirjatyöskentely on jaettu seitsemään eri kategoriaan, joita työkirjassa työstetään: minä itse, sosiaaliset suhteet, koulu-ammatti-työ, raha-asiat, hyvinvointi, koti ja rikokset. Keskustelun ja pohdinnan tasolla työkirjassa tehdään myös konkreettisia harjoituksia, kuten pyykinpesua, silittämistä ja ruuan laittoa. Lisäksi opetellaan rahan suunnitelmallista käyttöä, joka on monelle itsenäistyneelle nuorelle ongelmallista. Monelle itsenäistyneelle nuorelle tulee yllätyksenä mihin kaikkeen rahaa kuluu. (Umbrella-työkirja 2010.)

Mielestäni tällainen jokin konkreettinen työskentelymalli pitäisi ottaa käyttöön jokaisessa sijaishuoltopaikassa, koska silloin itsenäistymisen tukemisen työskentelystä jää lapselle/nuorelle itselleen käteen jotain, niin kuin tässä työkirjatyöskentelyssä lapsen/nuoren oma henkilökohtainen portfolion, joka on rakentunut työkirjatyöskentelyn tuloksena. Lisäksi rahan suunnitelmallisen käytön harjoittelu ja suunnittelu on äärimmäisen tärkeää, sillä niin kuin työkirjan saatteessa mainittiin, että monelle nuorelle tulee yllätyksenä mihin kaikkeen rahaa kuluu.

Takuusäätiön monissa julkaisemissa tutkimuksissa nousee esiin nuorten aikuisten velkaantumisen pikavipeistä. Järvelä, Raijas ja Saastamoinen tutkimuksessaan Pikavippiongelmien laatu ja laajuus, nousee esiin, että pikavipeillä velkaantuminen on varsin yleistä varsinkin nuorten aikuisten keskuudessa, koska ei ymmärretä vielä tarkoin syy ja seuraus suhdetta suurista koroista, vaan haetaan pikavipeistä nopeaa ratkaisua ongelmaan niiden helpon saatavuuden takia, joka puolestaan kasaa vain suurempaa rahaongelmaa. (Järvelä, Raijas, Saastamoinen 2019.)

4 Tutkimustietoa aiheesta

Jenna Kantonen omassa tutkimuksessaan tutki myös vuonna 2011 nuorten kokemuksia itsenäistymisen tukemisesta. Kantonen nosti esiin tutkimuksensa tutkimustuloksissa luotettavan ohjaajan roolin tärkeyden, niin sijaishuollossa kuin jälkihuollossa onnistuneen itsenäistymisen kannalta. (Kantonen 2011.)

Minna Kaasinen on tutkinut nuorten osallisuuden kokemuksia itsenäistyvässä elämässä. Kaasinen nostaa tutkimustuloksissaan esille, että lastensuojelun jälkihuollon nuoret kokivat osallisuutta arjen aktiviteettien ja omien ihmissuhteiden kautta. Kantonen on käsitellyt tuloksissa myös nuorille tärkeäksi koettua vanhemmuuden ja sisarussuhteiden sidettä, vaikka taustalla

voikin olla kipeitä traumoja. Vanhemmuus ja sisarusuhteiden vahvistaminen tulisi Kaasisen mukaan ottaa huomioon työskennellessä itsenäistyvän nuoren kanssa. Kaasinen toteaa myös, että nuoren elämäntilanteeseen liittyvät ongelmat, kuten epäsäännöllinen vuorokausirytmii tuo haasteita arjen aktiviteetteihin osallistumiseen, joka puolestaan heikentää osallisuuden kokemuksia. (Kaasinen 2019.)

Helsingin yliopiston ja Englantilaisen Anglia Ruskin universityn yhteistutkimushankkeesta Reciprocal Encounters- Young adults leaving care Maritta Törrönen Helsingin yliopistosta sanoo, että Suomessa tulevaisuuden sosiaalityö voi ottaa opikseen nuorten omista kokemuksista itsenäistymisestä. Nuorten vastavuoroisen tunneperäisen osallisuuden tukeminen vaatii ensimmäiseksi lastensuojelutyön orientaation uudistamista ja toiseksi nuorten psykososiaalisen tuen vahvistamista. Kolmanneksi se vaatisi nuorten itsenäistymisen vaiheittamisen mahdollistamisen. (Helsingin yliopisto 2018.)

Sarianna Reinikainen on omassa tutkimuksessaan tutkinut nuorten kokemuksia nuorisokodissa asuessa ja elämäntilanteesta aikuisena. Reinikaisen tutkimus painottuu vahvasti kokemuksellisuuteen. Reinikainen tutki nuorten kokemuksia nuorisokodissa asuessa monelta eri osa-alueelta: suhde työntekijöihin, suhde asuintovereihin, nuorisokodin olosuhteet ja käytännöt, opiskelu ja itsenäistyminen. Elämästä nuorisokodin jälkeen tutkimuksessa tutkittiin kokemuksia elämäntilanteesta aikuisena, taloudellisesta tilanteesta, sosiaalisista suhteista ja nuorisokodin merkityksestä nykyiseen tilanteeseen nähden. (Reinikainen 2009.)

5 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyöni aihe on ollut minulla mielessä jo heti opintojen aloittaessa. Toteutin opinnäytetyön tutkimalla ensin lähdekirjallisuutta ihmisen kehityspsykologiasta sijaishuoltoon ja siihen liittyviä teemoja, kuten itsenäistymisestä. Lähdekirjallisuuden lisäksi tutustuin aiheestani jo olemassa olevaan tutkimustietoon ja tehtyihin opinnäytetöihin. Aloitin lähdekirjallisuuden etsimisen ja siihen paneutumisen tammikuussa 2020. Helmikuussa 2020 aloitin rakentamaan ja kirjoittamaan opinnäytetyöni teoria pohjaa. Tällöin myös tutkimukseni tutkimuskysymys ja tutkimustulosten analyysitapa tarkentui. Opinnäytetyön teoria pohjan työstämisen jälkeen pohdin teemahaastatteluun rungon, jonka mukaan kuljetin haastattelua keskustellen, jotka toteutin huhtikuun 2020 viikolla 17. Haastatteluiden jälkeen litteroin haastatteluita ja analysoin haastatteluiden tuloksia, jonka jälkeen puhtaaksi kirjoitin raporttia tutkielmastani.

5.1 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymys

Työskennellessäni lastensuojelun laitoksessa huomasin, että nuorten itsenäistymisen tukemiseen paneudutaan liian vähän, vaikka se on nuorelle suuri elämänmuutos ponnistaa laitoksesta itsenäiseen elämään. Oman työnkehittymisen takia, haluan tutkia itsenäistymisen kokemuksia siinä asemassa olleilta nuorilta aikuisilta. Halusin rajata tutkimusjoukon nuoriin aikuisiin, sillä heillä on jo hiukan elämän kokemusta ja mahdollisesti näkemystä, siitä miten heidän turvallinen kasvunsa, terveys ja ympäristö on turvattu lastensuojelun sijaishuollon toimin.

Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa kartoitus pienen tutkimusjoukon kokemuksia siitä, että miten heitä tuettiin sijaishuollosta itsenäiseen nuoren aikuisen elämään ja itsenäiseen asumiseen. Millaista tukea he olisivat itsenäistymiseen kaivanneet enemmän? Ja jakaa tutkimusjoukon kokemuksia mahdollisimman monen alan osaaajan tietoon esimerkiksi JHL lastensuojeluliiton facebook sivuilla.

Tutkimuskysymyksenä tutkielmassani käytin kahta kysymystä. Millaisia ovat sijaishuollossa kasvaneen kokemukset itsenäistymisen tukemisesta itsenäiseen elämään? Millaista tukea he olisivat mahdollisesti kaivanneet enemmän?

5.2 Tutkimusjoukko

Tutkimusjoukkona tutkielmassani käytän minun lastensuojelu työskentelyn aikana muodostuneiden kontaktien kautta kerättyä joukkoa. Olin yhteydessä erääseen jälkihuollon sosiaalityöntekijään, joka puhui muutaman nuoren kanssa, jotka olivat olleet sijaishuollossa vanhassa työpaikassani ja salassapidon, eettisyyden ja vapaaehtoisuuden vuoksi, sosiaalityöntekijä antoi minun yhteystietoni heille jos he halusivat olla mukana tutkielmassani. Sain haastateltaviksi viisi sijaishuollosta itsenäistynyttä nuorta aikuista. Haastateltavien joukossa on naisia sekä miehiä. Haastateltavien ikähaarukka on 22-28 ikävuoden välillä. Anonymiteettisuojan vuoksi nimitän tutkielmassa haastateltavia henkilöitä A, B, C, D ja E kirjaimilla.

5.3 Tutkimusstrategia

Tutkimus strategiana tutkielmassani käytän kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan etukäteen suunnitelmien kysymysten sijaan tutkimuksen tutkijamushenkilöt saavat vapaamuotoisesti kertoa aihealueeseen liittyvistä mielipiteistään ja kokemuksistaan haastattelutilanteissa. Tämä ymmärrettävä tutkimusmenetelmä antaa mahdollisuuden tutkia yhteiskuntailmiöitä risujen ja ruusujen kera. (Tilastokeskus 2020.) Laadullisessa tutkimuksessa tarvitaan tutkimukseen myös teoria pohjaa. Teorialla voidaan tarkoittaa myös tutkimuksen viitekehystä eli tutkimuksen teoreettista osuutta. Niin kuin minun tutkimukseni käsittelen ensin lastensuojelua ja itsenäistymistä teoreettisesti. Eräs laadullisen tutkimuksen kulmakivistä on tutkimuksessa syntyneiden havaintojen teoriapitoisuus. Teoriapitoisuudella tarkoitetaan laadullisessa tutkimuksessa sitä, että se, millainen käsitys ilmiöstä on, millaisia merkityksiä tutkittavalle ilmiölle on annettu tai millaisia välineitä tutkimuksessa on käytetty, vaikuttavat laadullisen tutkimuksen tuloksiin. (Sarajärvi & Tuomi 2004.)

5.4 tutkimus aineiston kerääminen

Opinnäytetyössäni keräsin tutkimusaineiston teemahaastattelun avulla. Teemahaastattelu sopii hyvin valikoiduksi menetelmäksi, kun ei valmiiksi voida tietää millaisia vastauksia tullaan saamaan ja silloin kun, vastaukset perustuvat haastateltavan omaan kokemukseen. Haastattelun avulla voidaan syventää saatuja vastauksia tarvittaessa pyytää haastateltavaa perustelemaan vastauksensa. Haastattelijalta teemahaastattelu vaatii huolellisesti aiheeseen perehtymistä ja haastateltavien tilanteiden tuntemista. Parhaimmillaan teemahaastattelun avulla kokemuksista voidaan luoda uutta pohjaa teorian tueksi. (Hirsjärvi & Hurme 2011.) Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyjen aihepiirien pariin, aihepiirien, joista haastateltavalla on kokemusta. Esimerkiksi opinnäytetyössäni kohdennettuja aihepiirejä keskustelu muotoisessa haastattelussa on sijaishuolto, itsenäistymisen tukeminen ja elämä sijaishuollon jälkeen. Haastattelun kohdennetut aihepiirit muodostuivat tutkimuskysymyksen tarkennettua. Tutkimukseni sijoittuu juuri sijaishuollosta itsenäistyvien kokemuksiin, jonka vuoksi sijaishuolto on vahvasti haastattelussa läsnä. Halusin myös kuulla haastateltavieni elämästä sijaishuollon jälkeen, jotta sain kohdennettua onnistuneen itsenäistymisen tärkeyden tosielämään.

Tutkimusjoukon haastattelut toteutin yksittäisinä puhelin haastatteluina huhtikuun 2020 viikolla 17. Nauhoitin haastattelut puhelimeen asennetulla erillisellä sovelluksella, joka helpotti

haastatteluiden läpikäymistä useampaan kertaan. Puhelut haastateltavien kanssa kestivät 17,23,26,37 ja 41 minuuttia. Eettisyyttä noudattaen kysyin jokaiselta haastateltavalta suullisesti luvan haastattelun nauhoittamiseen. Osa haastateltavista avasivat kokemuksiaan laajemmin ja syvemmin kuin toiset.

5.5 Aineistoanalyysi

Koin itselleni helpoimmaksi haastatteluiden läpi käymiseksi kirjoittaa haastattelut puhtaaksi mahdollisimman tarkasti eli litteroida. Litterointi vaihe opinnäytetyössäni oli työläs, vaiheeseen kului aikaa lähes kaksi viikkoa. Sovellus, jolla nauhoitin puhelut, muutti äänen laadun hankalasti kuunneltavaksi. Tämän takia jouduin kuuntelemaan haastatteluiden samoja kohtia useampaan kertaan, jotta sain kirjoitettua ne puhtaaksi oikein. Anonymiteettisuojaan takia käytin litterointi vaiheessa jo haastateltavilla nimimerkkejä A, B, C, D ja E. Tulostin litterointi aineiston helpottaakseni käyttämäni aineistoanalyysi-menetelmän hyödyntämistä tutkimustulosten analysoinnissa. Aineisto analyysin pariin pääsin toukokuun 2020 ensimmäisellä viikolla.

Aineistoanalyysi-menetelmän prosessiin sisältyy kolme eri vaihetta. Nämä kolme eri vaihetta ovat: pelkistäminen eli redusointi, ryhmittely eli klusterointi ja teoreettisten käsitteiden luominen eli abstrahointi. Aineiston pelkistäminen tarkoittaa saadun tiedon pilkkomista tai tiivistämistä. Aineiston pelkistämistä ohjaavat tutkimuksen tutkimuskysymykset. Tällöin auki kirjoitetusta eli litteroidusta aineistosta etsitään tutkimuskysymyksiin liittyviä ilmaisuja ja ne ylliviivataan erivärisiä kyniä hyödyntäen. Tämän jälkeen aineisto ryhmitellään pelkistämisvaiheessa käytettyjen värien alle, jonka jälkeen aineisto etsitään käsitteitä, jotka kuvaavat samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Samaa tarkoittavat käsitteet luokitellaan samaan ryhmään ja ryhmä nimetään sopivalla käsitteellä. (Sarajärvi ym 2004, 110-113.)

Aineistoanalyysin viimeisessä vaiheessa eli abstrahoinnissa erotetaan tutkimuksen kannalta tärkeä ja olennainen tieto. Tämän tiedon perusteella muodostetaan käsitteitä. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä muodostetaan käsitteitä ja yhdistetään luokituksia niin kauan kuin se on aineiston puolesta mahdollista ja saadaan vastaus tutkimuskysymykseen. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn. (Sarajärvi ym 2004, 114-115.)

6 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Eettisyys

Eettiset kysymykset olivat läsnä tutkimusprosessissani aina tutkimuksen suunnittelusta ja aiheeseen perehtymisestä tutkimuksen toteuttamiseen ja siitä raportoimiseen saakka. Eettisten kysymysten laatuun vaikuttavat tutkimuksen aihe, strategiat sekä tutkimusmenetelmien valinnat. Tutkimuksen aiheesta tai menetelmistä riippumatta, tulee tutkimusta tehdessä noudattaa hyvän tieteellisen käytännön tapoja ja toimia rehellisesti ja noudattaen yleistä tarkkuutta ja huolellisuutta. (Jyväskylän yliopisto 2009.)

Oman tutkimukseni kohdalla olin miettinyt erityisesti tutkittavien anonymiteettiin liittyviä kysymyksiä.

Anonymiteetin avulla on mahdollista käsitellä arkojakin aiheita. Monelle ihmiselle voisi olla suuri kynnys kertoa omalla nimellään kokemuksistaan sijaishuollon aikana, varsinkin jos siihen liittyy traumaattisia kokemuksia. Anonymiteetistä huolimatta voivat jotkut kysymykset tuntua haastateltavista ahdistavilta tai sellaisilta, joista ei halua puhua. Painotin haastateltaville vapaaehtoisuutta. Haastateltavien oli tärkeää tietää, etten painostanut heitä vastaamaan tai jatkamaan haastattelua, vaan kaikki perustui vapaaehtoisuuteen. Vapaaehtoisuuden luotettavuutta vahvistetaan sillä, että tutkimuksessani ei paljasta heidän nimiään enkä sijaishuolto- paikkaa.

Luotettavuus

Haastattelemalla ihmisiä voin saada tärkeää tietoa siitä, miten haastateltavat kokevat omat kokemukset itsenäistymisen tukemisesta sijaishuollossa. Vaikeasti määriteltäviä asioita tutkittaessa, laadullisen tutkimuksen avulla on mahdollista saada luotettavasti kokemuksellista tietoa tutkittavasta asiasta. (Kajaanin ammattikorkeakoulu.)

Tutkimuksellani haluan tuottaa mahdollisimman luotettavaa tietoa kyseisen joukon kokemuksista sijaishuollon itsenäistymisen tukemisesta. Luotettavuutta miettiessä, on tärkeää käsitellä ja analysoida aineistoa ennakkoluulottomasti ja objektiivisesti.

7 Tutkimuksen tulokset

Käsittelin haastatteluissa sijaishuollon aikaista arkea ja sosiaalisten suhteiden tukemista, itseenäistymisen tukemista, elämää sijaishuollon jälkeen ja elämä nyt.

7.1 Kokemukset sijaishuollon aikana

Haastatteluiden alkuteemat käsittelivät kokemuksia sijoituksen aikana. Olin kiinnostunut kauan haastateltavat olivat olleet sijaishuollossa, olivatko he asuneet samassa sijaishuolto paikassa koko sijoituksen ajan, millaista arki sijaishuolto paikassa oli, millaiset suhteet heillä oli työntekijöihin, tuettiin heidän perhe- ja sosiaalisia suhteitaan ja mitä hyvää tai pahaa sijaishuoltopaikassa oli?

Neljä viidestä haastateltavistani olivat olleet sijaishuollossa seitsemännen luokan loppu syksystä lähtien ja yksi haastateltavista oli ollut alle kouluikäisestä lähtien sijaishuollon asiakkaana. Vain yksi haastateltavista ei ollut muuttanut eri sijaishuollon paikkaan sijoituksen aikana. Yksi haastateltavista kertoi muuttaneensa neljä kertaa sijoituksen aikana. Kaikki neljä, jotka olivat muuttaneet sijoitus aikana, toivat esiin, että se loi heille irrallisuuden tunnetta.

” Muutimme lapsena paljon. Sijoitusaika oli pisin aika samassa paikassa.” (A)

Lähes kaikki haastateltaviksi kuvasi arkea hiukan tylsäksi ja liian rutinoituksi. Yksi haastateltavista kuvasi sijaishuollon arkea normaaliksi ja turvalliseksi. Yksi haastateltavista kertoi sijaishuoltopaikassa olleen liikaa sääntöjä, joka teki arjesta hiukan ahdistavaa.

”Ihan perus arkea. Herätys, aamupala, kouluun, hilkku, läksyt ja jotain aktiviteettiä tai omisaikaa” (A)

” Päivästä toiseen tapahtui samat asiat ja viikko-ohjelmaan ei ikinä tullut muutoksia ja samat ruuat pyöri listalla viikosta toiseen.” (B)

” Joka asiasta niuhotettiin, liikaa sääntöjä ja oletettiin, että murrosikäinen toimii kellon tarkkuudella joka päivä ja useinmiten jos olisi halunnut tehdä jotain niin vastaus oli, ettei nyt pysty” (C)

Haastateltavien mielestä heillä oli kaikilla hyvät suhteet työntekijöihin. Toki toisten kanssa kemia toimivat hiukan paremmin kuin toisen kanssa, mutta kaikkien kanssa tultiin toimeen. Yksi haastateltavista nosti esiin, että vaikka kaikkien kanssa hän tuli toimeen, niin murrosikään kuuluu kapinoida mukavaa aikuistakin kohtaan. Kaikki kokivat työntekijät matkansa varren aikana joltakin osin tärkeäksi ja kaikki mainitsivat erikseen haastattelussa omaohjaansa. Haastateltavat nostivat esiin, että hyvä ohjaaja pystyi asettumaan samalle tasolle eikä ollut ohjaaja työntekijän jalustalla. Ohjaajista huomasi myös sen, että ketkä tekivät työtä

sydämellään ja ketkä vain rahan takia. Lähes kaikki nostivat esiin myös sen, että jokaisella oli ne muutamat oikeasti läheiset ohjaajat, joille pystyi kertomaan kaiken.

”Kyllä mä kaikkien kanssa toimeen tulin ja tykkäsin, mutta kuuluu ihan asiaan, että murrosikäinen vähän laittaa kampoihin.” (C)

”Kaikkien kanssa tulin toimeen, mutta toisista tykkäsin enemmän, kun toisista. Ei siellä ketään ihan inhokkia ollut.” (A)

”Kaikki ohjaajat olivat mukavia. Toiset tekivät nuorten kanssa enemmän kuin toiset. Omaohjaajalle pystyi aina purkamaan kaiken” (D)

”En mä kaikille pystynyt puhumaan, omikselle ja yhdelle toiselle.” (B)

Perhe ja sosiaalisten suhteiden tukeminen jakoi haastateltavien mielipiteitä. Osan mielestä heidän perhesuhteitansa ja kavereisuhteita tuettiin hyvin ja osan mielestä taas perhesuhteita hankaloitettiin eikä kavereita suhteita pystynyt ylläpitämään, koska sijoitus paikka oli toisella paikkakunnalla ja kotilomat olivat liian lyhyitä ja joskus jopa lyhennettyjä. Kaikki haastateltavista kokivat kuitenkin saaneensa ystäviä sijaishuoltopaikasta.

”Meidän lastenkoti oli ihan metsässä, niin ei sieltä frendejä lähdetty moikkaamaan ja kotilomat oli niin lyhyitä, ettei kerennyt jokaista frendiä nähdä tai joskus mä pääsin vasta lauantaina kotiin ja sunnuntaina jo takas.” (C)

”Kyllä mä pääsin tapaamaan kavereita arkenakin ja kaikki viikonloput olin kotona.” (E)

”Mä en saanut olla isän luona viikonloppuja vaan kotilomat oli aina äidin luona, vaikka ennen sijoitusta olin joka toisen viikonlopun isällä.” (A)

Kaikki nostivat esiin turvallisuuden tunteen, kun kysyin mitä hyvää sijaishuoltopaikassa oli. Yksi haastateltavista nosti esiin myös välittävät aikuiset ja lämminhenkisyyden. Yksi puolestaan nosti esiin huonona asiana laitospuoleisuuden ja liiat säännöt.

7.2 Itsenäistymisen tukeminen ja kokemukset sijaishuollon jälkeen

Olin kiinnostunut siitä, että miten haastateltavia valmisteltiin itsenäiseen elämään, saivatko he riittävästi tukea, mikä heidän mielestään oli vaikeaa tai haasteellista, mikä puolestaan sujui hyvin ja millainen heille oli ohjaajien merkitys ennen pois muuttoa? Halusin myös tietää heidän elämästään sijaishuollon jälkeen, olivatko he jälkihuollon asiakkaina, millaista se oli, saivatko he tukea lähiverkostolta ja miten sijoitus on vaikuttanut heidän elämäänsä?

Itsenäistymisen tukemisen kokemukset, miten haastateltavia valmisteltiin itsenäiseen elämään, jakoivat mielipiteitä. Vain yksi haastateltavista kertoi, että häntä tuettiin ja valmisteltiin hyvin. Kaksi haastateltavista ei kokenut saaneensa minkäänlaista tukea ja kaksi kertoo saaneensa kohtalaista tukea. Haastateltavista tukea saanut kertoi asuneensa viimeisen sijaishuolto vuotensa itsenäistymisasunnossa, jossa ruuat tehtiin itse ja elämä oli muutenkin vapaampaa. Kaksi ei minkäänlaista tukea saanut osasivat kertoa, että kodinhoidollisia asioita opeteltiin sijaishuollon aikana, kuten oman huoneen siivous ja pyykin pesu, mutta tarpeeksi kauan, kun oli senkin tekemättä, niin joku ohjaajista teki puolesta. Kohtalaista tukea saaneet haastateltavista olivat osallistuneet osaston viikkosiivouksiin, ja he olivat tavanneet ennen pois muuttoa jälkihuollon ohjaajat. Tämän lisäksi he olivat saaneet valita 18-vuotislahjaksi jonkun tarvittavat kohtuu hintaisen kodinkoneen.

” Mä asuin vuoden itsenäistymiskämpässä ennen muuttoa. Se oli osaston vieressä. Siellä tehtiin ruuat ite ja oli vähän vapaampaa, sai kuitenkin osallistua osaston arkeen, jos halus. Kyl mä osastollakin hengailin. ” (E)

” Ei muuten juurikaan, mutta sain mä omaan kämppään kahvinkeitin lahjaks. Tai no siis kyllähän osastolla siivouksiin pitää osallistua, niin kai se jollain tapaa on omaan kämppään harjoittelua.” (B)

” Hah, ei mitenkään. Jos lykkäs tarpeeks monta päivää huoneen siivousta tai pyykin pesuu niin joku ohjaajista kyllästy pyytämään ja teki puolesta. ” (C)

Kun keskustelimme haastateltavien kanssa siitä, että mikä on ollut vaikeaa tai haastavinta niin neljä viidestä kertoi haasteeksi nousseen talouden ja siitä huolen pitämisen. Kaikki neljä kertoivat, että sijaishuollosta muutto koettiin jollain tapaa vapaudeksi, niin tuli aika nopea ja karu tipahdus todellisuuteen. Yksi haastateltavista kertoi, että silloin elettiin vain hetkessä eikä pohdittu miten syödään ensi viikolla, kun bilettäminen oli tärkeämpää.

Yksinäisyys oli pelottanut muutamaa haastateltavia, mutta kokee sen sujuneen hyvin, ettei tuntenut itseään kuitenkaan yksinäiseksi. Kaikki haastateltavista kertoi myös, että oman asunnon siistinä pito onnistui yllättävän hyvin.

” Vaikka ohjaajat lähinnä siivos mun huoneen laitokses ja pesi pyykit, niin ei mun kämpä ihan kaatopaikka ollut. Toki äiti kävi välillä auttamassa.” (B)

” Mua pelotti laitoksesta muuttaessa, et joudun olemaan yksin, mut kyl mul lähes aina oli joku kaveri yötä varmaan ekan vuoden.” (A)

Kolme viidestä haastateltavasta kertoi, että tuttujen ohjaajien elämästä pois lähteminen oli haikeaa. Se koettiin myös haastavaksi, että kun tuttu ohjaaja on nähnyt ahdistuksen ja tiennyt miten auttaa, niin pois muuttaessa ahdistuksesta piti suoriutua yksin.

”Laitokses aina kun mua alko ahdistaa, niin joku ohjaajista oli mun kanssa ja juteltiin, mut sit pois lähties niistä piti selviytyy yksin.” (D)

Yksi viidestä haastateltavista muutti sijaishuollon jälkeen asumisharjoitteluasuntoon, koska oli pois muuttaessa vielä alaikäinen. Muut neljä haastateltavaa jälkihuollon hankkimaan asuntoon. Asumisharjoittelu asuntoon muuttanut haastateltava kertoi, että hänellä kävi ohjaaja muutaman kerran viikossa ja hän sai häneltä aina käyttörahaa kerran viikossa ja ruokaa hän osti maksusitoumuksella lähikaupasta. Asumisharjoittelu asunnossa ohjaaja auttoi alkuun kodinhoidollisissa asioissa. Kolme neljästä haastateltavasti, jotka olivat jälkihuollon asiakkaita, pitivät jälkihuoltoa hyvänä, mutta alkuun jälkihuoltoon oli heidän mukaansa hiukan negatiivinen asenne, koska piti tutustua uusiin aikuisiin. Myöhemmin kaikki kolme kokivat, että he saivat luotua hyvän suhteen jälkihuollon ohjaajaan ja tapasivat tätä säännöllisesti. Yksi haastateltavista kertoi joutuneensa muuttamaan pois jälkihuollon asunnosta, koska asunnossa vietettiin usein juhlia ja käytettiin päihteitä. Hän ei myöskään sitoutunut jälkihuoltoon eikä tavannut ohjaajaa säännöllisesti.

”Mut heitettiin n. puol vuotta jälkihuollon kämppään muuttamisen jälkeen pihalle. Siel vedettiin aika reilusti päihteitä ja oli mulla siellä hatkalaisia aika usein piilossa. Mä tapasin ohjaajaa lähinnä sillon, kun rahat oli loppu.” (C)

Kaksi viidestä kokee saaneensa tukea lähiverkostolta kuten vanhemmilta itsenäistymisessä. He kertoivat, että vanhemmat kävivät heille välillä kaupassa ja heidän luokseen sai aina mennä syömään. Heidän vanhempansa auttoivat myös haastateltavia laskujen maksamisessa ja tukivat opiskelua. Kolme muuta haastateltavaa kertoi, ettei heillä ollut vanhempien tai muiden läheisten ihmisten tukea omaan asuntoon muuttaessa ja yksin elellessä. He kokivat kuitenkin, että he saivat ystäviltään tukea.

Kaikki haastateltavat kokivat, että sijaishuollossa asumisessa on ollut heille merkitystä. Monet toivat esille sen, että näin jälkeen päin on ymmärtänyt, että lastenkotiin vieraalle paikkakunnalle oli tarpeellista, jotta saatiin katkaistua huonoissa piireissä liikkuminen ja päihteiden käytön kokeilut. Samaiset haastateltavat uskoivat, että ilman sijaishuolto päihteiden kokeilut olisivat varmasti muuttanut päihteiden käytöksi. Yksi haastateltavista kertoi kapinoineensa paljon sijaishuollon aikana ja vielä jälkeenkin, mutta hän kokee tarvinneensa syvällä pohjamudassa käymisen, jotta on tehdä erilaisia valintoja elämässään ja sen jälkeen oppinut arvostamaan koko sijaishuollon merkitystä.

” Mä pyörin seiskalle mentäessä sen verran hämärässä porukassa, jossa oli paljon vanhempiakin ja kokeiltiin päihteitä, että olisin varmaan vankilassa tai narkomaani ilman lastenkotiin joutumista.” (D)

” Ilman lastenkotia mun elämä olisi tällä hetkellä varmasti aika erilaista, niinkun huonolla tavalla.” (A)

” Jos olisi päässyt jo paljon pienempänä sijaisperheeseen ja saanut erilaisen perhemallin ja roolimallit niin koko elämä olisi ollut erilainen. Pääsin sijaishuoltoon liian myöhään. ” (C)

7.3 Elämä nyt

Haastateltaessa keskustelimme myös haasteltavien tämänhetkisistä elämäntilanteistaan. Onko heillä perhettä, opiskelevatko he vai ovatko työelämässä? Miten he kokevat selviytyneensä elämässä sijoituksen jälkeen? Minkälaisia haasteita elämässä on tullut vastaan? Millaista tukea he olisivat kaivanneet enemmän näin myöhempää katsottuna?

Kaikki haastateltavista kokevat, että heillä sujuu hyvin elämässä tällä hetkellä. Kahdelle haastateltavista on jo muodostunut oma perhe, heillä molemmilla on avopuolisot ja yksi lapsi. Kaksi haastateltavista ovat parisuhteessa ja yksi tällä hetkellä yksin. Yksin oleva kuitenkin kertoi hänen olleen pitkissäkin parisuhteissa, mutta elämänkumppania ei ole vielä tullut vastaan. Yksi haastateltavista oli lapsen kanssa vielä kotona, yksi heistä työ elämässä ja kolme opiskelivat. Lapsen kanssa kotona olevan haastateltava haaveilee aloittavansa opinnot, kun lapsi on tarpeeksi vanha. Haastatteluissa nousi esiin se, että osa haastateltavista olisi toivonut heidän ymmärtäneen aiemmin opiskelun tärkeyden, niin olisi varmasti jo tällä hetkellä palkkatyössä. Kolme haastateltavista kertoi suurimmaksi haasteeksi talousongelmat ja ulosoton, jotka ovat menneisyudessa syntyneitä, mutta seuraavat perässä.

” Villin nuoruuden maksamattomat pikavipit kummittelee ja tulee joskus viemään suuren siivun palkasta.” (C)

” Tulihan se aika puskiasta, kuinka paljon rahaa kuluu ihan perusjuttuihinkin, eikä tuilla eläminen oikein kata nuoruuden huumassa elämistä. ” (E)

Haasteltavat nimesivät monenlaisia haasteita, joita ovat kohdanneet itsenäisessä elämässä. Kaksi haastateltavista mainitsi kelan hakemusten vaikeuden. Yksi kertoi olleensa pitkään vailla työtä ja kamppailleen mielenterveydellisten ongelmien kanssa. Kaikki haastateltavista olivat kohdanneet haasteita rahan kanssa jossakin kohtaa elämässään. Jokainen haastateltavista olisi toivonut itsenäistymisvaiheeseen rahankäytön harjoittelua ja sitä, että olisi käyty ihan perinpohjaisesti läpi mitä eläminen maksaa. Yksi haastateltavista nosti esiin myös, että hän olisi toivonut enemmän tukea opinnoissa, jotta ne eivät olisi jääneet kesken.

”Nyt jälkiviisaana on hyvä sanoa, että mä olisin halunnut, että joku olisi käynyt mun kanssa kunnolla läpi mitä eläminen maksaa. Ihan siis niinkun ruoka, sähkö, vesimaksut, vakuutukset, netti, puhelin ym. Laitoksessa ei tarvinnut kuin ostaa omat herkut ja vaatteetkin ostettiin paperilapulla.” (B)

”Oishan se ollu kiva, että joku ois takonut päähän järkeä, kuinka tärkeitä koulu on käydä, vaikka maistuukin puulta ja kivempi jäädä himaan nukkumaan. No edestä löytää, minkä joskus taakse jättää ” (D)

8 Yhteenveto

Tutkimushenkilöiden kokemusten mukaan sijoituspaikan pysyvyys toi nuorille turvaa, pysyvyyden tunnetta ja kodin tuntua. Muuttaminen sijoitus aikana ja pahimmassa tapauksessa muuttaminen useampaan kertaan, luo nuorelle tutkimukseni mukaan irrallisuuden tunnetta ja kuulumattomuuden tunnetta. Tämä näkyy myös Paanasen, Ristikarin, Merikukan, Rämön ja Gisslerrin tuottamassa Lasten ja nuorten hyvinvointi kansallinen syntymäkohortti 1987-tutkimuksessa. Heidän tutkimuksessaan on noussut myös esiin, että jatkuva muuttaminen lisää juurettomuutta ja tuo mukanaan erilaisia ongelmia, kuten koulupudokkuutta. Nuoren juurettomuuden tunne ja mahdolliset henkiset ongelmat puolestaan vaikeuttaa onnistunutta itsenäistymistä. (Paananen, Ristikari, Merikukka, Rämö & Gissler 2012.)

Tutkimushenkilöiden lapsuuden historia näkyi siinä, millaisena arki sijaishuoltolaitoksessa koettiin. Henkilö, joka oli lapsena muuttanut paljon jo ennen sijaishuoltoon muuttamista, koki arjen turvalliseksi ja arkiseksi, kun taas muut kuvasivat arkea laitospäiväiseksi, tylsäksi ja liian kurinalaiseksi. Kaikki, jotka kuvasivat arkea liian kurinalaiseksi, olivat joutuneet sijaishuoltoon itse aiheutetuista syistä. Arjen kokemuksiin vaikutti varmasti paljon myös sijaishuoltopaikka, sillä arkensa turvalliseksi ja arkiseksi kokenut asui pienessä yksikössä, kun taas muut olivat asuneet ainakin jossakin sijaishuoltohistoriansa aikana suuremmissa koulukotimaisissa yksiköissä. Samankaltaiset tutkimustulokset näkyivät Sarianna Reinikaisen tutkimuksessa nuorisokodista maailmalla, jossa hän nosti tutkimustuloksissa esiin, että ne tutkimushenkilöt, jotka kokivat lapsuudessaan irrallisuutta ja joutuivat olosuhteiden pakosta eikä oman käyttäytymisen takia sijaishuoltoon, niin he kokivat sijaishuoltopaikan ihanaksi ja turvalliseksi. Tällainen kokemus puolestaan tukee nuoren itsenäistymistä, sillä silloin hän ei kapinoinut liiallisen kurinalaisuuden tunnetta vastaan. (Reinikainen 2009)

Kaikki kokivat tullessaan toimeen sijaishuoltopaikkojen työntekijöiden kanssa. Tutkimushenkilöt pitivät tärkeänä, että työntekijä kykenee olemaan nuorten kanssa samalla tasolla ja tekee työtä sydämellään eikä pelkäästään rahan takia. Omaohjaaja koettiin matkan aikana merkityksekkääksi ja suhteen synnyttyä omaohjaajan kanssa pystyi keskustelemaan vaikeistakin asioista. Kantosen tutkimuksessa nuoret kokivat myös keskusteluyhteyden tärkeäksi ohjaajien kanssa (Kantonen 2011). Ohjaajat tai mahdollinen sijaisperhe koettiin aikuisuuden roolimaliksi, joista saatiin mallia käyttäytymiselle aikuisuuden kynnyksellä.

Tutkimushenkilöiden kokemuksista perhesuhteiden tukemisesta voi vetää johtopäätöksen, että henkilöt kokivat sijaishuoltopaikan hankaloittaneen perhesuhteiden ylläpitämistä mahdollisilla rajoituspäätöksillä, jotka ovat varmasti olleet pakollisia nuoren hyvinvoinnin kannalta. Kaikille tutkimushenkilöille kavereiden merkitys oli suuri. Jos sijaishuoltopaikka oli eri paikkakunnalla, niin kaverisuhteiden ylläpitäminen koettiin hankalaksi.

Huonoina asioina sijaishuoltopaikasta osa tutkimushenkilöistä toi esiin laitosmaisuuksien ja yhden mielestä sijaishuoltopaikka oli lämminhenkinen ja kodikas. Tässäkin kohtaa tutkimushenkilöiden vastauksista voi vetää johtopäätöksen, että henkilö, joka oli pienessä sijaishuoltoyksikössä, niin hän koki paikan lämminhenkiseksi ja kodikkaaksi, kun taas suurimmissa yksiköissä koettiin asuvan laitospaikoissa oloissa.

Tutkimushenkilöistä vain yksi koki, että häntä tuettiin ja valmisteltiin hyvin itsenäiseen elämään. Huolestuttavaksi tutkimuksessa nousi, että kaksi viidestä kokivat, ettei heitä valmisteltu lainkaan ja kaksi puolestaan koki, että kohtalaisesti. Kaikki tutkimushenkilöt kokivat kuitenkin, että peruskodinhuollollisia asioita sijaishuollossa harjoiteltiin perusarjessa, mutta sitä ei pidetty niinkään tukemisena itsenäiseen elämään. Kaikki tutkimukseen osallistuneet henkilöt olisivat toivoneet tukemista ja opettelua rahan käytössä ja taloudellisissa asioissa, sillä kaikilla tutkimushenkilöillä oli ollut jossakin kohtaa itsenäisen elämän alkutaipaleella taloudellisia ongelmia ja tämä koettiin koituneen tietämättömydestä, miten tulisi elää ja mitä eläminen maksaa.

Vaikka sijaishuollon perusarkeen sisältyvää kodinhuollollisten asioiden tekemistä ei koettu itsenäisen elämän tukemisena, niin se näkyi kuitenkin tutkimustuloksissa, sillä kaikki tutkimushenkilöt kokivat kyenneensä pitämään oman asuntonsa siistinä.

Yksinäisyys koettiin itsenäistymisen vaiheessa pelottavana asiana, mutta kaverit olivat avainasemassa, ettei tutkimushenkilöt kokeneet oloansa yksinäiseksi. Tämän lisäksi tuttavien ohjaajien yhtäkkinen pois jäänti tutkimushenkilöiden elämästä koettiin haitteena ja toivottiin yhteydenpitoa sijaishuollosta pois muuttamisenkin jälkeen.

Kaikki tutkimushenkilöt kokivat jälkihuollon hyväksi, mutta tutkimushenkilöiden vastauksissa nousi selkeästi esille, että hyvään jälkihuoltoon tarvitaan myös nuoren oma motivoitunut

sitoutuminen. Kaikki kokivat jälkihuollon tärkeimmäksi tueksi taloudellisen tuen varsinkin, jos omat vanhemmat eivät kyenneet auttamaan rahallisesti arjessa.

Sijaishuolto on lähes kaikkien tutkimukseen osallistuneiden mielestä heidän elämänsä yksi merkityksellisimpiä käännteentekeviä asioita. Moni tutkimushenkilöistä koki, että ilman sijaishuoltoon joutumista heidän elämänsä olisi todennäköisesti hyvin päihderiippuvaista ja tulevaisuuden näkymä olisi huono.

Kaikilla tutkimushenkilöillä on kokemus siitä, että heillä sujuu elämässään tällä hetkellä hyvin ja tulevaisuus näyttää valoisalta. Itsenäistymisen kynnyksellä syntyneet maksuongelmat varjostivat monen elämää, mutta niistä koettiin selviytyvän työelämään pääsemisen jälkeen. Kaikki nostivat esiin, että näin aikuisen näkökulmasta he olisivat kaivanneet enemmän tukea raha-asioissa opetteluun ja opinnoissa patistamiseen. Muutenkin itsenäistyessä haastavassa elämäntilanteessa eläen, tutkimushenkilöt kokivat, että kelan hakemusten kanssa oli ajoittain haasteita. Opiskeluista luistaminen ja hankaluus talouden hoito asioissa näkyi myös Reinikaisen tutkimuksessa nuoriskodista maailmalle, jossa hän kertoo, että monella koulunkäynnin taso tipahtaa hurjasti siihen nähden mihin he oikeasti pystyisivät ja heillä oli kokemus siitä, että sijaishuoltopaikka ei kiinnittänyt riittävästi huomiota koulun käyntiin. Hänen tutkimuksessaan koettiin, myös enemmän taloudellisia ongelmia kuin hyvää taloudellista tilannetta. (Reinikainen 2009)

9 pohdinta

Suomessa vallinnut poikkeustila koronavirus epidemian takia, hankaloitti opinnäytetyöhön sisältyneitä haastatteluita. Haastattelut jouduin valitettavasti tekemään puhelimen välityksellä. Itselläni oli toiveena, että olisit voinut puheen lisäksi tulkita nonverbaalista viestintää. Haasteista huolimatta mielestäni onnistuin hyvin saavuttamaan opinnäytetyölleni asettamat tavoitteet.

Olen äärimmäisen otettu, että haastateltavat avasivat minulle elämänsä, kokemuksiaan ja pääsin kuulemaan heidän elämäntarinoitaan. Jokaisen haastateltavan elämän tarina oli erilainen ja heille itselleen opettavainen. Koen, että opinnäytetyö on opettanut minua paljon ohjaajan roolin tärkeydestä lastensuojelun kentällä, vaikka en tällä hetkellä sijaishuollon kentällä työskentelekään, mutta tiedän vielä jonain päivänä työskenteleväni.

Tutkimushenkilöiden haastatteluiden myötä esiin nousi tärkeitä kehittämistarpeita lastensuojelun sijaishuoltoon ja nimenomaan nuorten itsenäistymisen tukemiseen. Mielestäni oli erityisen huolestuttavaa kuulla kokemuksia siitä, että osa haastateltavistani kokivat, ettei heitä

tuettu laisinkaan. Nuorten itsenäistymiseen pitäisi paneutua syvemmin sijaishuoltopaikoissa. Mielestäni esimerkiksi Umbrella työskentelymalli tai jokin laitoksen oma itsenäistymisen tukemisen työskentelymalli tulisi ottaa jokaisessa sijaishuoltolaitoksessa käyttöön. Tämä toive nousee esiin myös tutkimukseni tuloksissa, koska haastateltavat toivoivat enemmän tukea itsenäistymiseen.

Jatkuva muuttaminen koettiin pysymättömyytenä, joten jo nuorta/lasta sijoittaessa pitäisi yrittää pohtimaan sijaishuoltopaikka, joka palvelee lasta/nuorta tämän itsenäistymiseen saakka. Tiedostan kyllä tässä haasteen, koska nuorten psyykkinen oireilu ja käytöshäiriöt voivat johtaa sijaishuoltopaikan vaihtoon, jossa heidän tarpeisiinsa kyetään vastaamaan paremmin ja laadukkaammin.

Kuten haastatteluissa nousi esiin, että sijaishuollosta tuttujen ohjaajien elämästä pois jääminen yhtäkkiä koettiin hylkäämisen tunteena ja haikeana, niin mielestäni tutun omaohjaajan olemassaolo myös itsenäisen elämän opetteluun aikana pitäisi sisällyttää jälkihuoltoon. Näin tuttu merkityksellinen ja turvallinen aikuinen pysyisi nuoren elämässä samalla, kun tämä tutustuisi ja muodostaisi suhdetta jälkihuollon työntekijään ja vähitellen omaohjaajan rooli nuoren elämässä poistuisi. Tämä vaatisi nuoren oman asuinkunnan ja nuoren sijaishuoltopaikan saumatonta yhteistyötä.

Työskennellessäni sijaishuollossa ei noussut esiin samanlaista kokemusta kuin tutkielmani haastatteluissa. Kuten jo tutkimusjoukkoa rajaamista pohtiessani uskoin hiukan aikuisempaan ikään päässeiden henkilöiden arvostavan sijaishuollon merkitystä elämässään, ja näin kävi. On hienoa huomata, että kun ikää tulee lisää, niin osataan arvostaa lastensuojelun merkitystä ja ulkopuolisen puuttumista omaan elämään nuoren hyvinvointi lähtökohtana.

10 Lähteet

Aalberg, V. & Siimes, M. 2007. Lapsesta aikuiseksi, nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Nemo

Henttonen, P. & Puranen, T. Lapsen sijaishuolto. Yläjärvi:Painohäme Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimusmushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö.Helsinki: Gaudeamus.

Jantunen, T. 2008. Jotta sijoitukset kestäisivät. Teoksessa Ketola, J. (Toim.) Menestyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Juva:Bookwell Oy, 124.

Kantonen, J. 2011. Nuorten kokemuksia itsenäistymisen tukemisesta sijaishuollossa. Opinnäytetyö. Vaasan ammattikorkeakoulu. Vaasa

Kaasinen, M. 2019. Osallisuuden kokemuksia itsenäistyvän nuoren elämässä. Pro gradu-tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. Hoitotieteen laitos.

Känkänen, P. & Laaksonen, S. 2006. Selvitys sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista: Lastensuojelun kehittämisohjelma. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 232-240.

Känkänen, P. 2009. Siirtymät sijaishuollossa- hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinninlaitos

Lyytinen, P., Korhonen, M. & Lyytinen, H. 2006. Näkökulmia kehityspsykologiaan. Helsinki: WSOY, 268-270.

Nurmi, J-E. , Ahonen, T. , Lyytinen, H. , Lyytinen, P. , Pulkkinen, L. , Ruoppila, I. Ihmisen psykologinen kehitys. 2014. Jyväskylä: PS-kustannus, 260-262, 310-312.

Paananen, R. , Ristikari, T. , Merikukka, M. , Rämö, A. , & Gissler, M. 2012. Lasten ja nuorten hyvinvointi kansallinen syntymäkohortti 1987- tutkimus aineiston valossa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos

Reinikainen, S. 2009. Nuorikodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisessä. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitos.

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 2004. Helsinki:kustanneosakeyhtiö Tammi, 110-115.

Sinkkonen,J. 2018. Kiintymyssuhteet elämänkaaressa. Helsinki: Duodecim- kustannus

Sinkkonen,J. & Tervonen- Arnkil, K. 2015. Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuolosta ja adoptioista. Pelastakaa lapset ry. Helsinki: Duodecim- kustannus, 241-246.

Turunen, K. 2005. Ikävaiheen kriisit. Jyväskylä: WS Bookwell Oy, 166-190.

Umbrella-työkirja. Itsenäisen elämän ABC. 2010. Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 28.4.2020

Helsingin yliopisto 2018. Sijaishuollosta itsenäistyvät nuoret kaipaavat välittäviä ja emotionaalisesti tärkeitä ihmissuhteita. Viitattu 28.4.2020

<https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/hyvinvointiyhteiskunta/sijaishuollosta-itse-naistyvat-nuoret-kaipaavat-valittavia-ja-emotionaalisesti-tarkeita-ihmissuhteita>

Jyväskylän yliopisto. 2009. Etiikka. Viitattu 6.2.2020. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/tutkimusprosessi/etiikka>

Järvelä, K., Raijas, A., Saastamoinen, M. 2019. Pikavippiongelmiin laatu ja laajuus. Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvityksiä. Viitattu 28.4.2020

<https://www.kkv.fi/globalassets/kkv-suomi/julkaisut/selvitykset/2019/kkv-selvityksia-3-2019-pikavippiongelmiin-laatu-ja-laajuus.pdf>

Kajaanin ammattikorkeakoulu. Kokemus ja käsitys. Viitattu 6.2.2020. <https://www.kamk.fi/fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Kokemus-ja-kasitys>

Lapsi asian lakitalo. Kiireellinen sijoitus. Viitattu 15.4.2020

<https://lapsilaki.fi/kiireellinen-sijoitus/>

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 5.2.2020

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelu info. Lastensuojelu- ja sosiaalipalvelut. Viitattu 5.2.2020

<https://www.lastensuojelu.info/lapsiperheiden-palvelut/lastensuojelu-ja-sosiaalipalvelut/>

Perustuslaki. 11.6.1999/731.Viitattu 6.2.2020
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto (verkkojulkaisu). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto. Viitattu 6.2.2020. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2019.a. Mitä on lastensuojelu. Viitattu 5.2.2020
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.b.Lastensuojelun avohuollon tukitoimet. Viitattu 6.2.2020
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.c. Sijoitus avohuollon tukitoimena. Viitattu 15.4.2020
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/sijoitus-avohuollon-tukitoimena>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.d.Huostaanotto. Viitattu 15.4.2020
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.e. Jälkihuolto. Viitattu 26.4.2020

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>

Tieteen termipankki. 2016. Fenomenologia. Viitattu 6.2.2020. <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:fenomenologia>

Tilastokeskus. 2020. Käsitteet. Viitattu 12.4.2020

https://www.stat.fi/meta/kas/kvalit_tutkimus.html

Uniceff. Lasten oikeuksien sopimus. Viitattu 6.2.2020

<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-lyhennettyna/>

11 Liite 1

Teemahaastattelun runko

1. Kauanko olit sijaishuollossa?
2. Asuitko koko sijaishuollon samassa paikassa vai muutitko sijaishuollon aikana?
3. Kauanko olet nyt asunut omillasi?

Arki sijaishuollossa

1. Millaista arki sijaishuollossa oli?
2. Mitä hyvää sijaishuollossa oli? Mitä huonoa sijaishuollossa oli?
3. Millainen suhde sinulla oli sijaishuollon työntekijöihin?

sosiaaliset suhteet

1. Miten koet, että suhteitasi perheeseen, sukulaisiin ja ystäviin tuettiin?

Itsenäistymisen tukeminen

1. Miten sinua valmisteltiin omaan itsenäiseen elämään?
2. Saitko mielestäsi riittävästi tukea?
3. Mikä itsenäistymisessä oli haasteellista/vaikeaa?
4. Mikä itsenäistymisessä sujui hyvin?
5. Millainen mielestäsi oli ohjaajien merkitys ennen sijaishuollosta pois muuttoa?

Sijoituksen jälkeen

1. Olitko jälkihuollon asiakas?
2. Millaista jälkihuolto oli?
3. Saitko tukea itsenäisessä elämässä lähiverkostolta? Millaista?
4. Mikä merkitys sijaishuollolla on elämääsi? Miten sijoitus on vaikuttanut elämääsi?

Elämä nyt

1. Elämäntilanteesi nyt? Opiskeletko? Oletko työ elämässä? Parisuhde? Onko sinulla perhettä?
2. Miten koet selviytyneesi elämässäsi sijaishuollosta itsenäistymisen jälkeen?
3. Millaista tukea olisit kaivannut enemmän itsenäistymiseen?